

Tidl. seksjonsleder/politiinspektør ved Etterforskningsseksjonen, EVU, Ivar Husby
12.8.21

En kortfattet historie om utviklingen av «Tegn og symptomer»

«Tegn og symptom» har siden 1995 har vært et begrep i politiet. Da ble etaten introdusert for en arbeidsteknikk, som har vist seg å bli et godt hjelpemiddel for å vurdere om personer kan være ruspåvirket. Nesten alle tjenestemenn i Norge har i dag gjennomført tegn og symptom-utdanningen, og levert evaluering av utdanningen.

Resultatet som kommer frem ved riktig bruk av arbeidsteknikken er ikke bevis. På lik linje med alkometer er resultatet av testen til hjelp i beslutningsfasen, for å bestemme om kroppsvæsker skal sikres. Tilbakemeldingene fra Folkehelseinstituttet viser at over 95% av de innsendte prøvene bekrefter mistanken om ruspåvirkning. Spesielt for trafikksikkerheten er det viktig at ruspåvirkede personer stoppes.

Etter hvert som det ble kjent at politiet hadde fått en arbeidsteknikk som kunne bekrefte eller avkrefte mistanke om ruspåvirkning, ønsket representanter fra kriminalomsorg, tollvesen, forsvar, psykisk helsevern, attføring, barnevern, vakselskap, sjåførlærere, skoler m.fl. å få delta på denne utdanningen.

Også internasjonalt har metoden fått oppmerksomhet og positiv omtale, spesielt innen trafikksikkerhetssamarbeidet i Europa (Tispol). På grunn av omtalen har PHS etter anmodning utdannet instruktører og delt læremateriell med bl.a. Sverige, Danmark, Russland, Estland, Litauen, Latvia, Ungarn og Serbia.

Utdanningen i Tegn og symptom ble fram til 2013 gjennomført som kurs. Fram til 2021 har det vært et nettbasert fem studiepoengs studium, som nå er utvidet til 7,5 studiepoeng. I studiet inngår litteraturstudier, arbeid med digitale læremidler og obligatoriske arbeidskrav. Innholdet i utdanningen påvirkes ikke av endringer i narkotikapolitikken.

Starten

Arbeidet med det som senere skulle bli «Tegn og symptomer» startet i 1990. Det skjedde etter at Rederiforbundet tok kontakt med Narkotikaseksjonen ved Oslo politikammer, med spørsmål om det kunne lages et informasjonshefte om narkotika, til bruk for handelsflåten. Bakgrunnen for det var amerikanske myndigheters krav om kompetanse om narkotika for ankommende skip. Daværende politiførstebetjent Ole Vidar Øiseth, som arbeidet ved seksjonens informasjonsavsnitt, påtok seg arbeidet med å utarbeide et engelskspråklig, illustrert informasjonshefte om narkotika. Utgiftene til trykkingen ble dekket av Rederiforbundet, sammen med de internasjonale sjøforsikringsselskapene Skuld og Gard. Hftet ble senere også trykket på norsk. En ny utgave ble utgitt i 1996, denne gang i regi av

Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF).¹ Trykningen denne gang ble gjort mulig med økonomisk støtte fra Aker-konsernet. Foreningen var ikke involvert i arbeidet med det faglige innholdet.

Også fra politisk hold ble bekjempelse av narkotika prioritert. Etter et opphold i USA på slutten av 1980-tallet bestemte daværende justisminister Helen Bøsterud at UP i større grad skulle prioritere å søke etter narkotika, og å stanse ruspåvirkede sjåførere. Det amerikanske politiet hadde allerede på slutten av 1970 tallet startet med systematisk evaluering av bilførere mistenkt for kjøring i påvirket tilstand. De utviklet et spesielt evalueringsprogram, som baserte seg på en del medisinske funn kombinert med erfaring fra tjenestemenn som arbeidet med narkotikamisbrukere.

Den nye prioriteringen avdekket et behov hos UP-mannskapene for ny kunnskap om narkotika, og også en arbeidsmetode for å avdekke ruspåvirkede personer. Behovet for en arbeidsmetode ble også for det øvrige politiet forsterket fra rundt 1990, da den nye «House» og «Techo»-trenden kom til Norge, med utstrakt rusmisbruk på arrangementer.

Tegn og symptomer

Utviklingen av en arbeidsteknikk som kunne bekrefte eller avkrefte mistanke om ruspåvirkning startet i 1993. Det skjedde etter at daværende lensmannsfullmektig i Kristiansand politidistrikt, Arne Sundvoll, kom tilbake fra et års opphold i USA. Under oppholdet hadde han på eget initiativ bl.a. tatt en utdanning for politiet til bruk for å avdekke ruspåvirkning av personer, og ble såkalt Drug Recognition Expert (DRE). Utdannelsen ga inngående kjennskap til det amerikanske evalueringsprogrammet og arbeidsteknikken.

Sundvolls nye kunnskap om avdekking av ruspåvirkning ble samme år først presentert for Politiavdelingen i Justisdepartementet, og senere også på en NNPF-konferanse i Kristiansand. I etterkant av foredraget for NNPF innledet Sundvoll et samarbeid med NNPF om utarbeidelse av et kurs om temaet Tegn og Symptom på ruspåvirkning. Noe senere innledet han også et samarbeid med Politihøgskolen (PHS), med sikte på å få dette inn som et kurs der. Dette er årsaken til at det ble mange likhetstrekk mellom det kurset NNPF den gang utviklet, og kurset som ble utviklet ved PHS.

Sundvolls erfaringer og kunnskaper, sammen med Øiseths bok og kursmaterieell, førte til at de to i samarbeid med PHS startet planleggingen av et kurs, tilpasset norske forhold. Også i Sverige var det på samme tid utviklet et kurs av to tjenestemenn, som hadde tatt tilsvarende utdanning som Sundvoll i USA. Erfaringene fra svenskenes arbeid ble også benyttet i utviklingsarbeidet. Fra PHS' side var det politifaglærer Bennt Herwell som fikk ansvar for å følge opp utviklingen. Under arbeidet ble det samarbeidet både med Folkehelseinstituttets

¹ Redaktører: Ole Vidar Øiseth, Oslo politidistrikt, Terje Kjeldsen, Kripes, Arne Sundvoll, Kristiansand politidistrikt og Anette Gultvedt, Oslo politidistrikt

avdeling for rettstoksikologi, Kjemisk avsnitt ved Kripos, den svenske Rikspolisstyrelsen, amerikanske polititjenestemenn som var ansvarlige for kurset i USA, Narkotikaseksjonen ved Oslo politidistrikt m.fl. Under hele prosessen ble arbeidsteknikken testet ut i praksis i forbindelse med House- og Tecno-festene, som ble arrangert nesten hver helg i denne perioden.

Klasseromskurs

Klasseromskurs i Tegn og symptom ble første gang gitt alle studentene ved PHS i 1998. Den lange utviklingstiden var nødvendig for å gjøre arbeidsteknikken egnet for norske forhold, høste erfaring med bruken og produsere nødvendig undervisningsmateriale. I tillegg til filmer, bilder og PowerPoint-presentasjoner ble det i forståelse med høgskolen skrevet en ny lærebok, *Tegn og symptomer på misbruk av narkotika eller andre rusmidler*, som ble utgitt i 1999.² PHS ønsket at boken skulle utgis av et forlag, og den første læreboken ble derfor utgitt i samarbeid med forlaget Vett & Viten.

I februar 1999 ble Riksadvokaten bedt om en vurdering av arbeidsteknikken. Svarbrevet, med en vurdering av hjemmelsgrunnlaget, dannet det juridiske grunnlaget for bruken av arbeidsteknikken frem til februar 2012. Da ble den lovregulert, inntatt i vegtrafikklovens § 22a, 2. ledd.

Opplæringen ble fra høsten 2002 obligatorisk for studentene i grunnutdanningen. Kurset besto av en teoretisk del på 24 timer, med en avsluttende prøve som ble gjennomført i B1. I tillegg kom en praktisk del, der studentene i andre studieår praktisere arbeidsteknikken et antall ganger sammen med en veileder.

I perioden 1999 og frem til våren 2004 ble lærematerialet kontinuerlig oppdatert, og mer enn 5000 evalueringer dannet grunnlaget for kursets form. En totalt revidert utgave av Øiseths hefte *Illustrert informasjonsmateriale om narkotika, alkohol og doping* ble utgitt i 2000.³ Lærematerialet utviklet ved PHS ble ikke delt med NNPF.

Instruktørutdanning

Etter at Herwell sluttet på begynnelsen av 2000-tallet, var det ingen ved høgskolen som lenger hadde ansvar for tegn og symptom-utdanningen. Alle henvendelser om utdanning ble kanalisert i retning av initiativtagerne Sundvoll og Øiseth. De to alene klarte ikke å dekke etterspørselen på landsbasis etter utdanning for ferdig utdannet politi. PHS tilbød derfor alle politidistriktene å utdanne to instruktører hver, som skulle få ansvaret for lokal opplæring i teknikken. Om lag halvparten av politidistriktene sendte deltakere til instruktørkurset, som ble gjennomført kun en gang. På kurset fikk de tilgang til alt læremateriell (Power-Point-

² Øiseth, O.V., Sundvoll, A & Kjeldsen, T. (1999). *Tegn og symptomer på misbruk av narkotika eller andre rusmidler*. Drammen: Vett&Viten AS. Revidert utgave i 2014: Øiseth, O.V., Vindenes, V., Sundvoll, A. & Kjeldsen, T.

³ Øiseth, O.V, Kjeldsen, T, Sundvoll, A. & Gultvedt, A (2000). *Illustrert informasjonsmateriale om narkotika, alkohol og doping*. Oslo: Norsk Narkotikapolitiforening. Revidert i 2014.

presentasjoner, filmer etc.). Instruktørene ble senere ikke fulgt opp fra høgskolens side, og det ble senere heller ikke sendt ut oppdatert læremateriell om Tegn og symptomer.

Fra klasserom til nettutdanning

Frem til våren 2004 hadde PHS benyttet læringsplattformen It's Learning i kombinasjon med fysiske samlinger ved de forskjellige utdanningene. Med den raske teknologiske utviklingen, ønsket Politidirektoratet (POD) at PHS skulle prøve ut "interaktivitet" i utdanningene.

Etter bevilging fra POD ble seniorrådgiver Anne Øverbye ansatt i en prosjektstilling. Hun foreslo at Tegn og symptom-utdanningen burde velges som en pilot for å teste ut interaktivitet. Utdanningen var godt egnet, fordi den var praktisk rettet og det allerede forelå svært mye bilder og film. De to initiativtagerne Øiseth og Sundvoll, som hadde fortsatt å oppdatere utdanningen og stått for undervisningen frem til dette tidspunktet, ble kontaktet. Etter flere møter med bl.a. rektor Ragnar Auglend, ble Øiseth innbeordret til PHS samme år.

Relativt tidlig i prosessen ble det inngått en samarbeidsavtale med Høgskolen i Stavangers avdeling Nettop. De hadde relevant erfaring med utvikling av interaktive studier for profesjonsutdanninger.

Første utgave av nettkurset var ferdig sommeren 2005. Pedagogikken i kurset ble utviklet i henhold til en didaktisk relasjonsmodell. Det besto av fire moduler, hhv. jus, narkotikakunnskap, praktisk kunnskap og praktiske øvelser.

Før det nettbaserte kurset kunne tas i bruk var det nødvendig å sikre at det fungerte etter intensjonene. Det ble derfor gjennomført to pilotutdanninger der nettkurset ble benyttet alene, uten samlinger. Pilotutdanning 1 besto av fem eksperter, mens pilot 2 besto av tretti utvalgte tjenestemenn. De utvalgte tjenestemennenes tilbakemeldinger var at det nettbaserte kurset fungerte etter intensjonene.

Da nettkurset var ferdig utviklet og utprøvd, ble det gjort tilgjengelig for bachelorstudentene i første studieår (B1). Utdanningen ble satt sammen av egenstudier (nettkurset + 2 lærebøker), 3 korte samlinger i storklasserom/auditorium og en avsluttende prøve i datarom uten hjelpemidler. Den praktisk delen av arbeidsteknikken gjennomførte studentene fortsatt et antall ganger i løpet av det andre studieåret (B2). Hvert år ble utdanningen evaluert og innholdet revidert der dette var nødvendig. Nyheter og forandringer i lovverk er helt fra starten kontinuerlig lagt inn i utdanningen.

Siden 2005 har PHS holdt en rekke 3-dagers kurs for grupper av ansatte fra mange forskjellige etater, bl.a. regelmessig for Tollskolen og militærpolitiet og private selskaper. I tillegg ble det arrangert kurs med enkeltpåmeldinger, når det var ledige undervisningslokaler til dette. I studieåret 2011 – 2012 var det til sammen 500 deltakere på 3-dagerskursene, mens det ble gitt 219 lisenser for tilgang til det nettbaserte kurset,

Fra kurs til studieplan

PHS registrerte ønsker fra organisasjoner og andre om at nettkurset burde bli utviklet til et kompetansegivende studium på høgskolenivå. Forandringene som over år var gjort i innholdet, og økningen i antallet pensumsider, tilsa også at opplæringen burde kunne utvikles til et studium. Et annet poeng var at et studiepoengsgivende nettbasert studium kunne stimulere høgskolenes oppdragsvirksomhet, i tråd med den strategiske planen for PHS 2007 -2012.

I april 2012 ble det oppnevnt en intern arbeidsgruppe, som fikk i oppdrag å utarbeide forslag til en studieplan for et nettbasert studium på 5 studiepoeng. Et forslag ble lagt fram for høgskolestyret senere samme år, men etter forskjellige innsigelser mot planen ble den trukket fra videre behandling. Dette førte til at det i 2013 ble nedsatt en ny og bredere sammensatt arbeidsgruppe, med deltakere fra Kripos, Folkehelseinstituttet (hhv. Fortolkningsavdelingen, Divisjon for rettsmedisin og rusmiddelforskning og Avd. for farmakologisk og toksikologisk fortolkning), Kompetansesenteret Rus – Region Sør, samt Forskningsavdelingen og EVU ved PHS. Arbeidsgruppen ble ledet av Øiseth.

I tillegg til å utarbeide forslag til studieplan, innebar mandatet at det også skulle fremmes et forslag til en plan for oppdragsbasert utdanning de neste fire årene.

Arbeidet medførte at det ble laget åtte nye videoer med eksterne forelesere (Bachs, Vindenes og Øiestad), to lærebøker ble revidert og tekstene i arbeidskravene ble mer tydeliggjort. Det ble dessuten foretatt en gjennomgang av spørsmålsbanken, som brukes i arbeidskrav og til eksamen.

Studieplanen ble godkjent av høgskolestyret 26. juni 2013. Samme høst ble studiet første gang gjennomført som en pilot, med 13 deltakere.

Det nye studiet fikk raskt et økende antall studenter. Mens det i studieåret 2014 – 2015 hadde 259 studenter, økte det til 626 året etter. I studieåret 2017 – 2018 hadde studiet til sammen 913 studenter⁴. Dette utgjorde 34 % av den samlede studiepoengproduksjonen for Etterforskningsseksjonen ved EVU det studieåret. Strykprosenten har i alle år vært svært lav.

Våren 2018 gjennomførte PHS et skifte i læringsplattformen fra It's Learning til Canvas. For de fleste faglærerne medførte endringen at de fikk kort tid på seg til å etablere studiet i Canvas, før studiestart høsten 2018. For Tegn og symptomer-studiet medførte det et omfattende arbeid, bl.a. måtte alle opptak med faglærer tas på nytt. Også alle spørsmålene i treningsoppgavene, arbeidskravene og eksamen måtte skrives på nytt. Til tross for utfordringene gikk likevel overgangen til Canvas noenlunde tilfredsstillende.

Revisjon av studiet – økning i studiepoeng

I henhold til høgskolens retningslinjer skal studieplaner vurderes og eventuelt revideres

⁴ Antall studenter: 2014 – 2015: 259, 2015-2016: 626, 2016 – 2017: 823, 2017 – 2018: 703, 2018 – 2019: 703, 2020 – 2021: 583. Tallene inkluderer bachelorstudenter.

minst hvert femte år. Siden Tegn og symptom-studiet ble godkjent i 2013, ble et forsinket arbeid med en revisjon startet på nyåret i 2021. For arbeidet ble det etablert en arbeidsgruppe med deltakere fra EVU, Bachelor- og Forskningsavdelingen ved PHS, Oslo Universitetssykehus, Avdeling for rettsmedisin, Kripos, UP og Oslo politidistrikt. Digital enhet ved PHS deltok også i prosessen. Arbeidet ble ledet av nytilsatt fagansvarlig for utdanningen, politioverbetjent Jan Erik Bresil.

Et forslag til ny studieplan ble fremmet for Utdanningsutvalget i juni 2021. Forslaget innebar bl.a. at studieplan skulle ha en bredere innretning mot ordensoppdrag, straffesaker og forvaltningsarbeid, med gjenkjennbart språk og fokus fra Bachelorutdanningen. Den nye studieplanen, samt revidering av pensumlitteraturen, førte til et forslag om å utvide studiet til 7,5 studiepoeng. I forhold til den tidligere studieplanen ble målgruppen innskrenket til å gjelde studenter ved PHS' bachelorutdanning, samt ansatte i politi- og lensmannsetaten. Det er et mål på sikt å utarbeide en egen studieplan for søkere utenfor politiet. Den nye studieplanen er nå godkjent, og vil medføre et omfattende revisjonsarbeid.

Referanser

- Øverbye, A. (2013). *Rapport om utviklingen av studieplan for utdanningen Tegn og symptomer på misbruk av narkotika og andre rusmidler*. Utarbeidet etter utvalgsarbeidet med å fremme forslag til et nettbasert studium, juni 2013.
- Informasjoner mottatt fra tidligere fagansvarlig for Tegn og symptomer ved PHS, politioverbetjent Ole Vidar Øiseth
- Informasjoner mottatt fra visepolitimester Arne Sundvoll, Agder politidistrikt
- Egne dokumenter og erfaringer fra perioden som seksjonsleder for Etterforskningsseksjonen, EVU, 2009 – 2019